

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRO

Į S A K Y M A S
DĖL LIETUVIŲ KALBOS UGDYMO STRATEGIJOS BENDROJO LAVINIMO
PROGRAMAS VYKDanČIOSE MOKYKLOSE PATVIRTINIMO

2005 m. birželio 15 d. Nr. ISAK-1100

Vilnius

Įgyvendindamas Valstybinės kalbos politikos 2004–2008 metų gairių įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 3 d. nutarimu Nr. 240 (Žin., 2004, Nr. [35-1140](#)), 13.1 punktą,

t v i r t i n u Lietuvių kalbos ugdymo strategiją bendrojo lavinimo programas vykdančiose mokyklose (pridedama).

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRAS

REMIGIJUS MOTUZAS

LIETUVIŲ KALBOS UGDYMO STRATEGIJA BENDROJO LAVINIMO PROGRAMAS VYKLANČIOSE MOKYKLOSE

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymu (Žin., 1995, Nr. [15-344](#)), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (Žin., 1991, Nr. [23-593](#); 2003, Nr. [63-2853](#)), Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymu (Žin., 1989, Nr. [34-485](#)) ir kitais teisės aktais sukurti teisiniai valstybinės kalbos apsaugos ir plėtros pagrindai. Tačiau visuomenės poreikiai, viešasis kalbos vartojimas, globalizacijos ir integracijos į ES aplinkybės daro įtaką lietuvių kalbos vartojimui šalyje bei ugdymui bendrojo lavinimo mokyklose.

2. Lietuvių kalbos ugdymo strategijos bendrojo lavinimo programos vykdančiose mokyklose būtinybę lemia per Lietuvos nepriklausomybės metus pasikeitusi lietuvių kalbos situacija bei požiūris į lietuvių kalbą tiek visuomenėje, tiek mokykloje. Pradėjus Lietuvos integracijos į Europos susivienijimus procesus, būtina pabrėžti Lietuvos siekį išsaugoti ir plėtoti valstybinės lietuvių kalbos vartojimą visose viešojo gyvenimo srityse bei būtinybę šiuolaikiniam žmogui mokėti kuo daugiau užsienio kalbų. Kuriant Lietuvoje, kaip ir visoje Europos Sąjungoje, konkurencingą, žiniomis grįstą ekonomiką, kalbų mokymasis, paremtas pažintinių gimtosios kalbos bei užsienio kalbų įgūdžių tobulinimu bei stiprinimu, padėtų pasiekti šį tikslą.

3. Europoje vyrauja nuostata, kad būtina išsaugoti kalbų įvairovę. Nacionalinių kalbų apsauga ir puoselėjimas yra kiekvienos valstybės apsisprendimo dalykas. Kalbų vartojimui didelę įtaką daro ekonominiai bei socialiniai veiksniai, o jie palankesni vadinamosioms tarptautinio bendravimo kalboms, todėl gimtosios kalbos statuso įtvirtinimui, lietuvių kalbos vartojimui bei mokymui turėtų būti skiriamas deramas dėmesys.

4. Lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos raidos kryptis šalyje nubrėžia „Valstybinės kalbos politikos 2003–2008 m. gairės“, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. IX-1595 (Žin., 2003, Nr. [57-2537](#)), o Lietuvių kalbos ugdymo strategija bendrojo lavinimo programos vykdančiose mokyklose (toliau vadinama – strategija) detalizuoja atitinkamos srities valstybės politiką 2005–2009 metams.

5. Pokyčiai ir nauji veiksniai, šiuo metu veikiantys lietuvių kalbos padėtį mokykloje ir už jos ribų, yra dalis bendresnių pokyčių ir veiksnių, veikiančių visą humanistinį lavinimą, šių dienų bendrosios ir nacionalinės kultūros situaciją. Todėl rengiant strategiją buvo siekiama atsižvelgti į sudedamąją šio ugdymo dalyko prigimtį ir paskirtį, į literatūrinio ir bendrojo kultūrinio, humanistinio ugdymo tendencijas ir situaciją šių dienų Lietuvos ir Europos mokykloje.

II. STRATEGIJOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

6. Strategijos tikslai – įvertinti dabartinę lietuvių kalbos kaip mokomojo dalyko situaciją bendrojo lavinimo mokyklose ir numatyti lietuvių kalbos ugdymo kryptis besikeičiančioje visuomenėje.

7. Strategijos uždaviniai:

7.1. įvardyti svarbiausias lietuvių kalbos ugdymo problemas ir numatyti būdus joms spręsti;

7.2. pateikti siūlymus, kaip tikslinti lietuvių kalbos statusą ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose;

7.3. numatyti lietuvių kalbos ugdymo darninimo kryptis, etapus ir principus.

III. LIETUVIŲ KALBOS, KAIP MOKOMOJO DALYKO, PADĖTIS IR ĮVERTINIMAS

8. Lietuvių kalbos vartojimą mokykloje įteisina Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos švietimo ir Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymai. Lietuvių kalbos ugdymo turinį apibrėžia Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2002 m. rugpjūčio 21 d. įsakymu Nr. 1465, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. ISAK-1015 (Žin., 2003, Nr. [77-3525](#)) ir Bendrojo lavinimo mokyklų 2003–2005 metų bendrieji ugdymo planai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 408 (Žin., 2003, Nr. [44-2005](#)).

9. Lietuvių kalba yra mokyklų bendruomenės kalba, tautinių mažumų mokyklose – valstybinė kalba, kuri yra būtina integracijos į visuomenę priemonė. Tai lemia, kad lietuvių kalba dėstomi visi mokomieji dalykai (išskyrus užsienio kalbas), todėl lietuvių kalba mokykloje, vykdančioje bendrojo lavinimo programą, atlieka dvejopą vaidmenį: ji yra ir mokomasis dalykas, ir instrumentas mokytis kitų dalykų. Tautinių mažumų mokyklose ja gali būti dėstomi kai kurie mokomieji dalykai.

10. Lietuvių kalba yra privalomas mokomasis dalykas, kurio kursas išdėstytas visose ugdymo programose: pradinėje, pagrindinėje, vidurinėje. Lietuvių kalba mokyklose, vykdančiose bendrojo lavinimo programas, yra dėstoma pagal dvejopas programas: lietuvių gimtosios kalbos ir lietuvių valstybinės kalbos. Lietuvių kalbai, kaip mokomajam dalykui, bendrojo lavinimo mokyklų ugdymo planuose skiriama valandų procentais: lietuviškoje mokykloje pradinio ugdymo programoje – 34%, pagrindinio ugdymo programoje – 18%, vidurinio ugdymo programoje – 11% (pasirinkus bendrąjį kursą) arba – 16% (pasirinkus išplėstinį kursą); tautinių mažumų mokykloje pradinio ugdymo programoje – 11%, pagrindinio ugdymo programoje – 10%, vidurinio ugdymo programoje – 10% (pasirinkus bendrąjį kursą) arba 12% (pasirinkus išplėstinį kursą).

11. Palankūs veiksniai:

11.1. tautinės kultūros išsaugojimas globalizacijos sąlygomis paskelbtas Lietuvos mokslo politikos prioritetu (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1182 „Dėl Prioritetinių Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kryptių patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. [74-3180](#)) ir atitinka Europos Sąjungos politiką;

11.2. lietuvių kalba suvokiama kaip kelis dalykus (kalbą, literatūrą, iš dalies kultūrą) integruojantis mokomasis dalykas;

11.3. lietuvių kalbai, kaip gimtajai, ugdyti bendrojo lavinimo mokyklose skiriama santykinai daug laiko;

11.4. galiojančios programos ir išsilavinimo standartai gana demokratiškai apibrėžia lietuvių kalbos ugdymo turinį, leidžia mokytojui turinį tikslinti ir derinti pagal realius mokinių poreikius;

11.5. lietuvių kalba yra privalomas mokomasis dalykas, lietuvių kalbos brandos egzaminas yra privalomas, egzamino balai yra skaičiuojami kaip stojamieji į visas aukštųjų mokyklų studijų programas;

11.6. baigiantiesiems pagrindinio ugdymo programą organizuojamas centralizuotas lietuvių kalbos pasiekimų tikrinimas;

11.7. lietuvių kalba, atsižvelgiant į veikiančias Lietuvoje tautinių mažumų mokyklas, dėstoma pagal skirtingas programas;

11.8. dauguma studijų programų valstybinėse Lietuvos aukštosiose mokyklose vykdomos lietuvių kalba.

12. Nepalankūs veiksniai:

12.1. nėra aiškios lietuvių kalbos ugdymo strategijos;

12.2. socialinės aplinkybės nepalankios lietuvių kalbai:

12.2.1. egzistuoja atotrūkis tarp lietuvių kalbos ugdymo turinyje teigiamo funkcinio bei kritinio raštingumo, literatūrinės ir kultūrinės kompetencijų bei globalizacijos procesų apimtos visuomenės poreikių. Tai mažina mokyklos, dalyko prestižą, daro žalą kultūrai, kliudo ugdyti kūrybiškumą;

12.2.2. tinkamas lietuvių kalbos mokėjimas beveik niekur nėra sąlyga konkursuose dėl darbo vietų (pabrėžiamas ne lietuvių kalbos, o užsienio kalbų mokėjimas);

12.2.3. elektroninėje terpėje vartojama ženklų sistema neskatina tobulinti lietuvių kalbą, ugdo atsainų požiūrį į raštingumą;

12.2.4. sparčiai auga anglų kalbos grėsmė ir spaudimas lietuvių kalbai;

12.2.5. masinės (ypač vizualinės) kultūros įtaka keičia požiūrį į gimtąją kalbą, literatūrą ir kultūrą;

12.3. iškreipiamas lietuvių kalbos ugdymo turinys, nes ignoruojamas dvejopas lietuvių kalbos vaidmuo (yra ir mokomasis dalykas, ir instrumentas mokytis kitų dalykų);

12.4. Dalyko priskyrimas mokomųjų dalykų grupei „Kalbos“ nevisiškai atitinka dalyko tikslus. Toks priskyrimas programose nekonceptualizuotas, dėl to kyla nesusipratimų ugdymo turinio planavimo politikos lygmeniu, iškreipiama lietuvių kalbos, kaip gimtosios kalbos, dalyko specifika;

12.5. lietuvių kalba, kaip ir kiti mokomieji dalykai, 11–12 klasėje yra profilinis dalykas;

12.6. nepakankama mokytojų kvalifikacija:

12.6.1. mokytojai nepakankamai geba konkretinti bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose pateikiamą turinį atsižvelgdami į ugdymo tikslus ir mokinių galias, poreikius, polinkius ir aplinką;

12.6.2. iškreipiamos proporcijos tarp lietuvių kalbos ugdymo turinio dalių;

12.6.3. tautinių mažumų mokyklose pradinėse klasėse lietuvių kalbos neretai moko tie patys pradinį klasių mokytojai, išlaikę II ar III valstybinės kalbos mokėjimo kvalifikacinę kategoriją, t. y. nespecialistai;

12.6.4. nėra parengtos metodikos ar rekomendacijų, kaip lietuviškose mokyklose mokyti vaikus, atėjusius iš nepalankios (nelietuviškos) kalbinės aplinkos ir nepakankamai mokančius lietuvių kalbą;

12.6.5. nepasinaudojama kitų šalių patirtimi ugdyti raštingumą šiuolaikiškais priemonėmis, pirmiausia elektroninėmis (kompiuteriai, internetas ir kt.).

12.7. organizuojant du skirtingus lietuvių kalbos brandos egzaminus (gimtosios kalbos testas ir valstybinės kalbos testas) nesudaromos lygios galimybės studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose;

12.8. skiriant lietuvių kalbai santykinai nemažai laiko (ypač lietuviškų mokyklų pradinio ugdymo programoje), vis dėlto neatkreiptas dėmesys į tai, kad aukštesniosiose klasėse laiko santykis tolygiai mažėja;

12.9. tautinių mažumų mokyklose valstybinei kalbai skiriama santykinai gerokai mažiau laiko nei gimtajai lietuvių kalbai lietuviškose mokyklose. Tautinių mažumų mokyklose išmolti valstybinę kalbą sąlygos mažiau palankios ir dėl to, kad kiti mokomieji dalykai dažniausiai dėstomi nelietuvių kalba;

12.10. lietuvių mokyklose atsiranda tendencijų, nepaisant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo, kai kuriuos mokomuosius dalykus dėstyti ne lietuvių kalba;

12.11. Stinga patikimos informacijos apie lietuvių kalbos situaciją (mokslinių, metodinių, sociologinių tyrimų ir pan.).

IV. LIETUVIŲ KALBOS UGDYMO TOBULINIMO KRYPTYS BENDROJO LAVINIMO PROGRAMAS VYKLANČIOJE MOKYKLOJE

13. Žinių visuomenės teikiamų galimybių naudojimas ir svarba.

13.1. Visuomenė, kurioje daugelio sričių veikla yra grindžiama žiniomis, vadinama žinių visuomene. Taigi pats terminas „žinių visuomenė“ apima ne tik žinias, bet ir apskritai informacijos valdymą, veiklą. Pati informacija tēra visiškai pasyvūs struktūrizuoti duomenys, kol jų nenaudoja kas nors, žinantis, kaip juos apdoroti ir interpretuoti. Naudojimas informacija šiais laikais beveik nieko nekainuoja, o žinių skleidimas ir pažinimo sugebėjimų plētra tebēra sudėtingas ir brangus procesas. Be to, žinių visuomenei reikia išminties – reikia žinių ir gebėjimų, pagrįstų morale,

bendražmogiškomis vertybėmis. Todėl viena iš svarbiausių priemonių žinių visuomenei sukurti yra prioritetas investavimas į žmogaus sugebėjimų plėtrą.

13.2. Pabrėžtinai dvejopas kalbos ir žinių visuomenės santykis:

13.2.1. kalbos mokymo ir ugdymo įtaka visuomenės raidai, nes kalba yra vienas iš esminių žinių visuomenės įrankių – kalba ir sąmonė neatsiejamos;

13.2.2. žinių visuomenės įtaka, teikiamos galimybės tobulinti kalbos mokymą ir ugdymą.

13.3. Lietuvių kalba mokykloje visapusiškiau nei kiti mokslai gali ugdyti įvairiapusių gebėjimus, ypač susijusius su kalbine komunikacija bei mąstymu. Be to, šioje situacijoje lietuvių kalba, kaip ir kiti humanitariniai mokomieji dalykai, gali atlikti ypatingą vaidmenį – tapti žmogaus ir jo susivokimo pasaulyje ugdymo priemone. To nepakeis jokios informacinės technologijos. Lietuvių kalbai ypatingas vaidmuo čia tenka ir dėl to, kad mokykloje šiam dalykui, palyginti su kitais humanitariniais mokslais, skiriama daugiausia laiko, jis apima plačiausias turinio sritis. Taigi mokykloje lietuvių kalbos ir literatūros pamokos gali tapti bendrųjų kompetencijų ugdymo pamokomis, nes be filosofijos, logikos, kūrybiško mąstymo, be meninės vaizduotės neįmanoma sujungti į vieną sistemą skirtingų žmogaus žinojimo sričių.

13.4. Pabrėžiant tokį lietuvių kalbos ugdymo mokykloje, vykdančioje bendrojo lavinimo programas, vaidmenį, reikia atsižvelgti ir į problemas, susijusias su žinių visuomenės kūrimu. Viena iš jų – tikslųjų mokslų reikšmės absoliutinimas, ignoruojant bendrąjį humanitarinį išsilavinimą. Todėl būtina:

13.4.1. skatinti įvairių mokymo formų ir būdų, mokymo priemonių, padedančių ugdyti būtiniausias žmogaus gebėjimus, reikalingus informacinėje ir žinių visuomenėje, atsiradimą ir naudojimą lietuvių kalbos pamokose;

13.4.2. sukurti specialią, mokiniams skirtą interneto svetainę, kurioje galėtų būti tiek informacija, tiek aktyvuoti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo kursai, lituanistinė biblioteka mokiniams, kūrybiniai mokinių darbai ir kt.

14. Tautinės tapatybės formavimo globalizacijos sąlygomis problematika.

14.1. Lietuvai integruojantis į europines struktūras bei vis didėjant visuomenės judrumui, natūraliai kyla tautinės tapatybės problema. Ne tik Europa, bet ir Lietuva tampa įvairių kultūrų sambūvio vieta, todėl ugdant mokinius nuolat pabrėžtina tolerancija kitokiam žmogui ir jo įsitikinimams, šalia egzistuojančių kultūrų pažinimo svarba ir savos kultūros bei kalbos puoselėjimas, tautinės tapatybės ugdymas(is) ir išsaugojimas.

14.2. Globalizacijos sąlygomis labai svarbi skirtingų švietimo sistemų dermė, kad piliečiai kiekvienoje valstybėje galėtų pasinaudoti kiekviena švietimo teikiama paslauga. Tai itin aktualu ir Lietuvai, stiprinant socialinę sanglaudą su kitomis Europos valstybėmis, užkertant kelią diskriminacijai, socialinei atskirčiai, ugdant toleranciją ir pagarbą žmogaus teisėms. Šios idėjos keltos ir Europos Sąjungos viršūnių tarybos 2002 m. vasario 20 d. posėdžio Briuselyje priimtoje „Detalioje tolesnio darbo, siekiant įgyvendinti Europos švietimo ir mokymo sistemų tikslus, programoje“. Joje teigiama, kad švietimo tikslai gerokai išsiplėčia, „kai kalbama apie asmeninį pasirėmimą geresniam gyvenimui ir aktyvesnei pilietinei raiškai demokratinėje visuomenėje, pripažįstant ir gerbiant kultūrinę ir kalbinę įvairovę“. Taigi Lietuvos kultūros ir lietuvių kalbos išsaugojimas bei puoselėjimas turi tapti ne tik tautos vertės matu, bet ir daugiakultūrės Europos vertybe.

14.3. Gimtosios kalbos ir kultūros mokymas – vienas esminių kiekvienos valstybės švietimo sistemos vertinimo kriterijų. Tai patvirtina diskusijos įvairiose tarptautinėse darbo grupėse, bandančiose apibrėžti svarbiausių kompetencijų, būtinų užtikrinti galimybes mokytis visą gyvenimą, sąrašą, kuriame pirmiausia išskiriamas raštingumas (plačiąja prasme) ir atskira sritimi įvardijamas kultūrinis ugdymas. Taigi europiniuose dokumentuose pabrėžiamos kompetencijos, tiesiogiai susijusios su lietuvių kalbos, kaip mokomojo dalyko, objektu.

14.4. Visose Europos valstybėse vienu iš švietimo prioritetų ir viena svarbiausių kompetencijų laikomas gebėjimas komunikuoti keliomis užsienio kalbomis, tarp jų kaimynų kalbomis. Tačiau tuo pat metu visose valstybėse pirmasis prioritetas išlieka gimtosios kalbos, literatūros, kultūros, t. y. plačiąja prasme raštingumo, ir valstybinės kalbos kompetencijų ugdymas.

Europos Tarybos Kalbų politikos skyriaus parengtame „Kalbų mokymo politikos Europos šalyse kryptių“ projekte taip pat pabrėžiama visų kalbų vertingumo lygybė, kritiškai vertinamas anglų kalbos absoliutinimas kaip *lingua franca*, minima perdėto rūpinimosi užsienio kalbų mokymu žala.

14.5. Integruojantis į europines struktūras, kiekvienam Lietuvos piliečiui aktualu mokėti bent vieną ar kelias užsienio kalbas. Tai svarbus veiksnys užtikrinant laisvą piliečių judėjimą Europos ir pasaulio darbo rinkoje, bet jo negalima absoliutinti. Užsienio kalbų mokymą būtina sieti su lietuvių kalbos ir kultūros ugdymu, tautinės tapatybės formavimu. Būtina įsisąmoninti, kad užsienio kalbos mokėjimui, palyginti su gimtosios ar valstybinės kalbos mokėjimu, keliamas kitoks, siauresnis, tikslas.

14.6. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, dar padidės įvairių tautybių žmonių migracija darbo rinkoje. Jau dabar į lietuvių kalba dėstomąsias mokyklas ateina mokyti vis daugiau tautinių mažumų atstovų, mišrių šeimų vaikų, atvykusių į Lietuvą dirbti šeimų vaikų. Įstatymai garantuoja visiems Lietuvos piliečiams teisę mokytis valstybine kalba, taip pat valstybinės ir gimtosios kalbos, yra parengti teisiniai dokumentai, reglamentuojantys ir garantuojantys užsieniečių vaikų ugdymą Lietuvoje. Tačiau Lietuvoje dar labai nedaug patirties ir metodikų, kaip gali būti ugdomi užsieniečių vaikai, ypač turint galvoje jų menką arba visišką lietuvių kalbos nemokėjimą. Parengtos rekomendacijos, kaip organizuoti užsieniečių vaikų valstybinės kalbos ugdymą, parengta lietuvių kalbos, kaip negimtosios, mokymo metodikos kurso koncepcija ir programa: V. Salienė, R. Žemaitis, „Migruojančių darbuotojų vaikų ugdymas“; parengtas lietuvių kalbos vadovėlis ir mokytojo knyga: H. Prosnikova, V. Stumbrienė, „Mano ir tavo šalis Lietuva“ (Vilnius, Kronta, 2003).

14.7. Norint kiek sušvelninti situaciją, būtina:

14.7.1. formuojant lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ugdymo turinį, atsižvelgti į specifinius visuomeninius reikalavimus kalbos mokėjimo lygiui bei suderinti su asmens galimybėmis ir poreikiais;

14.7.2. lietuvių kalbos ir užsienio kalbų mokymą sieti sisteminiu lygmeniu ir panaudoti bendrus komunikacinius įgūdžius;

14.7.3. aktyviau naudotis Europos Sąjungos šalių patirtimi, mokant užsieniečių vaikus valstybinės kalbos, ir skatinti lietuvių kalbos mokytojus domėtis tokiu mokymu.

15. Lietuvių kalbos ugdymo turinio darninimas suvokiamas kaip visumos ir dalių, turinio ir formos, mokyklos reikalavimų ir asmens bei visuomenės lūkesčių suderinimas. Ugdymo turinys realizuojamas keliais lygmenimis: valstybės, mokyklos, mokytojo. Visi ugdymo turinio realizavimo lygmenys yra svarbūs, tačiau problemos skirtingos.

15.1. Valstybės lygmeniu ugdymo turinys realizuojamas per dokumentus: bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, bendruosius ugdymo planus, egzaminų programas. Šių dokumentų nuostatos vienaip ar kitaip atsispindi vadovėliuose (vadovėliai yra aprobuojami ekspertų komisijų) ir kitose mokymo priemonėse (neaprobuojamose). Mokyklos lygmeniu bendrieji dokumentai konkretinami, aktualizuojamos konkrečios mokyklos specifika atspindinčios nuostatos, derinamas visas ugdymo procesas tarp skirtingų mokytojų (mokyklos strateginiai planai, vizija, misija ir kt.). Mokytojas, atsižvelgdamas į situaciją klasėje, mokinių pasirengimą ir gebėjimus, konkretina, planuoja ugdymo turinį, organizuoja ugdomąją veiklą. Nuo mokytojo veiklos labai priklauso mokinio ugdymosi sėkmė, įgyjami gebėjimai, susiformuojamos kompetencijos.

15.2. Bendrojo lavinimo mokomųjų dalykų ugdymo turinį apibrėžiantys dokumentai parengti remiantis šalies bei pasaulio pedagoginiais, psichologiniais duomenimis. Vaikų, paauglių bei jaunuolių raidą atitinkantis ciklinis dalykų turinio išdėstymas turėtų padėti ugdyti mokiniams būtinus gebėjimus, pasiekti reikiamą kompetenciją atitinkamu amžiaus tarpsniu. Visas ugdymo turinys išdėstomas per 3 bendrojo lavinimo mokyklos pakopas (programas): pradinio, pagrindinio ir vidurinio. Kiek ir kokių neatitikimų bei kokios problemos išryškėja pradinio bei pagrindinio ugdymo pakopose, patikimų duomenų dar labai nedaug, nes tik 2002 ir 2003 metais atlikti pirmieji išsamesni kalbinių mokinių gebėjimų tyrimai. Šių testinių tyrimų rezultatai po 2–3 metų turėtų būti apibendrinti, tada bus pateiktos konkrečios rekomendacijos, kaip tobulinti ugdymo turinį pradinėje ir pagrindinėje mokykloje.

15.3. Paskutinės – vidurinės – mokyklos pakopos ugdymo turinio ir rezultatų neatitikimai (mokoma(-si) tik egzaminui arba mokoma ignoruojant bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, mokoma(-si) pagal tam tikras klišes ar trafaretus, nepaisoma būtinybės ugdyti gebėjimus) ryškesni dėl nuolat vykdomų brandos egzaminų, tačiau ir šios problemos negali būti vienpusiškai interpretuojamos, nes daugelis prielaidų gali būti pradinio ar pagrindinio ugdymo pasekmė.

15.4. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (aprašomojo, orientuojamojo pobūdžio dokumentas) ir egzaminų programos (siauros, konkrečiai nurodančios egzamino formą, tvarką, turinį, užduočių struktūrą ir vertinimą per egzaminą) sudaro programų, reglamentuojančių ugdymo turinį, ciklą. Harmonizuoti ugdymo turinį įmanoma tik kruopščiai suderinus šiuos dokumentus.

15.5. Visuose minėtuose dokumentuose išskiriamos šios ugdymo sritys: kalbinis ugdymas (kalbos vartojimas ir kalbos pažinimas) ir literatūrinis ugdymas. Lietuvių kalba, kaip bendrojo lavinimo mokomasis dalykas, apima kalbinės, literatūrinės ir kultūrinės kompetencijos ugdymą. Šios kompetencijos suvokiamos kaip komunikacinės kompetencijos dalys. Tačiau bendruosiuose dokumentuose nėra pateikta jų samprata, todėl net lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos programose šis suvokimas kiek skiriasi, be abejo, pirmiausia dėl to, kad šioms programoms keliami kiek skirtingi tikslai.

15.6. Kalbinė kompetencija suvoktina kaip raštingumas, paremtas kalbos sistemos ir kalbotyros pagrindų išmanymu. Taigi kalbinis raštingumas (kiek siauresnė sąvoka už kalbinę kompetenciją) – gebėjimas skaityti, suprasti, rašyti ir kurti tekstą raštu bei žodžiu; skirtingi trys vienas kitą papildantys raštingumo lygmenys: bazinis, funkcinis ir kritinis. Bazinis raštingumas – gebėjimas skaityti ir suprasti tekstą, taisyklingai rašyti ir kalbėti. Funkcinis raštingumas – gebėjimas tinkamai vartoti sakytinę bei rašytinę kalbą atsižvelgiant į situaciją (adresatą, paskirtį, intencijas ir kt.). Kritinis raštingumas – gebėjimas analizuoti, vertinti bei kurti įvairius rašytinius bei sakytinius tekstus.

15.7. Literatūrinė kompetencija – tai gebėjimas suvokti, analizuoti ir interpretuoti literatūros tekstus įvairiais aspektais (estetiniu, etiniu, istoriniu ir kt.), remiantis literatūros istorijos ir teorijos žiniomis bei jų taikymo įgūdžiais, gebėjimas rasti ir suprasti kultūros ženklus, bendrąsias vertybes. Ši kompetencija gali būti formuojama tik natūraliai siejant kalbinį ir literatūrinį ugdymą, aiškiai suvokiant jų tarpusavio priklausomybę (grožiniai tekstai mokiniui yra plačiausia visavertės, turtingos gimtosios kalbos funkcionavimo erdvė, galinti atsverti jį supančią skurdžios, dažnai netaisyklingos kasdienės kalbos stichiją). Kol kas tiek kalbinis, tiek literatūrinis ugdymas beveik nesiremia vienas kitu. (išimtis – V. Salienės vadovėlis „Mokomės suprasti, sisteminti ir vartoti kalbą. Lietuvių kalba“ VIII klasei). Atotrūkis tarp kalbinio ir literatūrinio ugdymo netoleruotinas, nes tik diskursas suteikia gyvybę ir prasmę kalbai kaip sistemai.

15.8. Literatūrinė kompetencija glaudžiai sietina su platesne kultūrine orientacija – žiniomis apie Lietuvos ir Europos svarbiausius kultūros istorijos faktus, kultūros ženklus, bendrąsias vertybes ir šiuolaikinę Lietuvos ir pasaulio kultūrinę situaciją. Kultūrinė kompetencija yra asmenybės individualios bei socialinės brandos pagrindas. Jos ugdymas turi tapti visų bendrojo lavinimo mokyklos mokomųjų dalykų integracine dalimi. Šie ugdymo aspektai iki šiol nebuvo įvardijami nei strateginiuose dokumentuose, nei programose, nei vadovėliuose. Pradėjus įgyvendinti profilinį mokymą, kultūrinės kompetencijos ugdymas tampa dar problemiškesnis, nes paskutinėje mokyklos pakopoje mokiniai gali nesirinkti istorijos, muzikos, dailės pamokų. Neaišku, kaip atsiradusios spragos gali būti užpildytos. Tų spragų užpildyti negalima ir per lietuvių kalbos pamokas, nes realinį profilį pasirinkę mokiniai turi minimaliai pamokų – 7 savaitines pamokas per dvejus metus.

15.9. Galiojančiose programose negrožinių tekstų skaitymas priskiriamas prie literatūrinio ugdymo. Taip tarsi išnyksta ribos tarp kalbinio ir literatūrinio ugdymo, bet gal todėl nuolat kyla įtampa dėl tokių tekstų skaitymo tikslų, analizavimo lygmenų ir kt. Tačiau 11–12 klasių programoje teksto lingvistikos dalykai priskiriami kalbiniam ugdymui. Peržiūrint programas reikėtų laikytis

nuoseklumo. Būtina atkreipti dėmesį ir į neverbalinių tekstų (ypač vizualinių) vietą ugdant mokinių kalbą ir mąstymą.

16. Kalbinis ugdymas. Bendruosiuose dokumentuose pabrėžta nuostata daugiau dėmesio skirti kalbai kaip instrumentui, kalbos vartojimui, apskritai praktiškajam aspektui – motyvuotas, visuomenės poreikius ir lūkesčius atitinkantis reikalavimas. Todėl siekiama, kad baigdamas vidurinę mokyklą mokinys suvoktų, jog kalbos sistemos pažinimas yra būtinas norint sėkmingai integruotis ir aktyviai dalyvauti socialiniuose, kultūriniuose procesuose, kurdamas įvairius tekstus (žodžiu ir raštu) gebėtų veiksmingai naudotis kalbos sistemos išmanymu, sąmoningai siektų tobulinti savo kalbą, individualųjį stilių.

16.1. Ugdymo turinį reglamentuojančiuose dokumentuose esama neatitikimų: bendrosios programos prioritetus teikia teksto lingvistikai, kalbos funkcionavimo suvokimui, viešajam kalbėjimui ir dalykiniam rašymui, išsilavinimo standartai orientuoja į įvairaus pobūdžio tekstų suvokimą ir kūrimą taikant tinkamiausias strategijas, o egzaminų programoje formuluojamas vienas iš reikalavimų (siaurinant ankstesnius dokumentus) – kurti nurodytos apimties ir žanro tekstus, suvokti rašymo proceso pakopas ir šiuo išmanymu remtis rašant. Kita problema – minint kalbos sistemos išmanymą nėra apibrėžta, kas suvokiama kaip kalbos sistema, kokios jos ribos bendrojo lavinimo mokomajame dalyke.

16.2. Per kalbos pamokas neišnaudojamos informacinių technologijų teikiamos galimybės, per mažai dėmesio skiriama informacinių technologijų kalbai. Stilistinis lietuvių kalbos turtinimas yra itin aktuali bendrinės kalbos problema, todėl būtina stilių puoselėti jau mokykloje. Stilistinio kalbos mokymo mokykloje esmė būtų šiuolaikines realijas atitinkančių tekstų kūrimas ir naudojimas tokiais jau sukurtais tektais. Rūpinantis, kad informacinių technologijų specifika, veikianti kalbą, jos leksiką, sintaksę, net morfologiją, darytų mažesnę neigiamą poveikį kalbos ugdymui, reikėtų įteisinti informacinių technologijų kalbą kaip specifinį stilių, kurios mokiniai mokytųsi kaip specialios kalbos atmainos, turinčios savo dėsningumus ir vartojimo sritį.

17. Literatūrinis ugdymas. Bendrosiose programose keliami reikalavimai nuodugniai ir išsamiai pažinti, savarankiškai suvokti ir vertinti grožinę literatūrą remiantis literatūros istorijos ir teorijos išmanymu; skaityti ir aptarti negrožinius tekstus, vertinti svarbiausius literatūrinio ir kultūrinio gyvenimo reiškinius. Kad būtų galima įgyvendinti tokius plačius reikalavimus bei išugdyti būtinus gebėjimus, reikalingos gana didelės laiko sąnaudos. Dabartinių programų turinys labai platus, einama ne į gylį, o į plotį, todėl esama disproporcijos tarp keliamų reikalavimų ir medžiagos apimties.

17.1. Ugdymo turinys yra per platus ir per sudėtingas mokiniui, nesiejamas su jo amžiumi ir interesais. Vis dažniau girdime atmetimo reakcijas: mokiniai nebeskaito knygų, nebenori mokytis literatūros, vertina ją kaip jiems nesuvokiamą, svetimą, nereikalingą, labai specifinę meno sritį. Krypsta prie lengviau suvokiamų popkultūros ir pan. reiškinių. Brandos egzaminų darbai rodo, kad vis mažiau mokinių geba nusakyti teksto temą, problemą, pagrindinę mintį, išvelgti perkeltines prasmes; vis sunkiau įveikiamos su kalbine ar menine raiška susijusios užduotys, t. y. nebemoka analizuoti teksto.

17.2. Būtina peržiūrėti ugdymo turinį, siaurinti programas, bet rasti vietas aktualiai šiuolaikinei literatūrai, kuri sustiprintų mokymosi motyvaciją; sudaryti prielaidas ugdyti savarankišką mokinių mąstymą, kūrybinius polinkius, sakininės komunikacijos gebėjimus.

18. Ugdymo turinio darninimo pradžia turėtų būti bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų kritiškas peržiūrėjimas, kuris remtųsi aiškiais turinio atrankos kriterijais, juos derinant: kūrinių kontekstualumas, atitiktis bręstančios asmenybės poreikiams, psichologiniam ir emociniam pasirengimui, visuomeninio ir pilietinio sąmoningumo, tautinio tapatumo ugdymo svarba, meniškumas. Kartu turėtų būti kritiškai įvertintas pamokų (valandų) skaičius bendruosiuose ugdymo planuose. Darninant ugdymo turinį būtina laikytis nuostatų:

18.1. pateikiant dalyko turinį visais lygmenimis daug dėmesio turi būti skiriama mokinių teigiamam požiūriui į mokomąjį dalyką formuoti, jų, kaip kalbos vartotojų, pasitikėjimui ugdyti;

18.2. bendruosiuose dokumentuose pateikti bent orientacines ugdymo turinio proporcijas, kad konkretizuojant turinį mokyklos ir mokytojo lygmeniu nebūtų perlenkimų į kurią vieną turinio sritį;

18.3. šalia bendrųjų dokumentų parengti metodinius paaiškinimus mokytojams su konkrečiais pavyzdžiais;

18.4. egzamino programa ir egzamino užduotys turi atitikti bendrųjų programų tikslus bei išsilavinimo standartų reikalavimus.

19. **Mokymo priemonės** – ugdymo procese naudojamos vaizdinės, techninės, demonstracinės, laboratorinės, kompiuterinės priemonės ir prietaisai. Mokyklas šios priemonės pasiekia pagal „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašą“, patvirtintą Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. sausio 4 d. įsakymu Nr. ISAK-2 (Žin., 2005, Nr. [7-216](#)). Bendrojo lavinimo dalyko vadovėliai – daugkartinio naudojimo spausdintas (arba jo elektroninis, audiovizualinis atitikmuo) bendrojo lavinimo dalyko mokymo(si) šaltinis, skirtas konkrečios klasės (klasių, amžiaus grupės, mokymosi pakopos) mokiniams, vadovėlių gali sudaryti kelios jo dalys.

19.1. Vadovėliai – vienintelės mokymo priemonės, kurioms valstybė gali daryti įtaką. Šia galimybe kol kas nepakankamai naudojama, nes nėra institucijos (komisijos, grupės), kuri tirtų vadovėlių funkcionavimą mokykloje, jų poreikius, koordinuotų vadovėlių rengimo procesą, projektuotų jo perspektyvas. Vadovėlių rengimo planavimas leistų siekti jų kokybės, išvengti neprofesionalumo, kartais net saviveiklos, sudarytų prielaidas vadovėlių sistemai atsirasti. Toks koordinavimas turėtų apimti ir autorių atranką bei konsultavimą. Taigi vadovėlių rengimo proceso kryptingas formavimas būtų neabejotinai naudingas įvairiais požiūriais.

19.2. Pagal dabar galiojančią tvarką vadovėliai yra svarstomi ekspertų komisijos ir aprobuojami suteikiant specialią žymą, kuri reiškia, kad atitinka vadovėliams keliamus reikalavimus. Kitoms mokymo priemonėms (pratybų sąsiuviniams, pratimų ar užduočių rinkiniams, mokytojo knygoms ir kt.) žymos neteikiamos, tad atsakomybė už jų turinio kokybę, metodinį tinkamumą, atitiktį bendriesiems dokumentams, tinkamumą mokyklai (atitinkamo amžiaus vaikams ir pan.) tenka autoriams, leidykloms bei mokytojams, siūlanties naudotis ta mokymo priemone. Anksčiau buvo aprobuojami ne tik vadovėliai, o mokyklose labai dažnai naudojamos ir neekspertuotos mokymo priemonės, kurios dažnai buvo pigesnės, tad dabar ekspertavimo atsisakyta.

19.3. Pastaraisiais metais parengti nauji lietuvių kalbos vadovėliai mokyti tiek gimtosios, tiek valstybinės kalbos. Daugelyje jų yra apibendrintos naujausios metodikos, pateikiamos gana patrauklios užduotys, numatyta skirtinga veikla, stengtasi atsižvelgti į šių dienų aktualijas. Vis dėlto kai kuriuose net aprobuotuose vadovėliuose galime išvėlgti kelias neigiamas tendencijas:

19.3.1. nemotyvuotai išplečiant ar siaurinant vadovėlio turinį, ignoruojami bendrieji dokumentai (bendrosios programos ir išsilavinimo standartai);

19.3.2. nepakankamai paisoma vaikų amžiaus ir jų mentalinių galimybių;

19.3.3. silpna ar monotoniška metodinė vadovėlio sąranga/sandara;

19.3.4. vienpusiškai pateikiamas turinys, ignoruojama mokymo ir mokymosi strategijų įvairovė;

19.3.5. pateikiant vadovėlio medžiagą, neįvertinama pasikeitusi dabarties situacija.

19.4. 2005 metais patvirtintas naujas „Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašas“ sudaro prielaidas griežtesniam vadovėlių vertinimui ekspertų komisijoje, nes yra numatyti konkretūs vadovėlių vertinimo kriterijai. Tačiau mokytojams labai trūksta mokytojo knygų: šalia kai kurių lietuvių valstybinės kalbos vadovėlių yra parengtos mokytojo knygos, o lietuvių gimtosios kalbos mokytojams tėra parengta viena mokytojo knyga. Šalia vadovėlių būtų tikslinga parengti sistemingą ir išsamų lietuvių kalbos taisyklių sąvadą, kuris būtų naudingas ne tik mokykloms. Labai trūksta priemonių ugdyti sakinę kalbą: tikslinga būtų turėti garsines literatūros kūrinių ar ištraukų, tautosakos ir tarmių pavyzdžių, įvairių stilių kalbų mokomąsias priemones, ypač jei tai būtų kompiuteriniai vadovėlių priedai.

19.5. Kol kas nėra aiškios vadovėlių sistemos. Reikalinga institucija, koordinuojanti vadovėlių rengimą. Vadovėliai turėtų būti pateikiami kompleksiskai: vadovėlis (mokinio knyga), mokytojo knyga, pratybų sąsiuvinis ir kt. Visos komplekto dalys turėtų būti ekspertuojamos, kol nusistovės pakankama mokymo priemonių rengimo, metodinės dalies atitiktis mokinių amžiui ir programoms kultūra:

19.5.1. vadovėlių komplektai turėtų būti parengti taip, kad padėtų kryptingai siekti programose suformuluotų reikalavimų, jungtų teoriškai formuluojamus uždavinius su praktine veikla;

19.5.2. kalbos ir literatūros pažinimo bei kalbos vartojimo turinys vadovėliuose turėtų būti pateikiamas vientisai, sistemingai, metodiškai;

19.5.3. būtina peržiūrėti jau aprobuotus vadovėlius jų atitikties vadovėlių vertinimo kriterijams aspektu;

19.5.4. vertinga turėtų būti vadovėlių ir jų lydinčių mokymo priemonių elektroninės versijos. Skatintinas šiuolaikiškų skaitmeninių mokymo priemonių atsiradimas;

19.5.5. būtina sudaryti kokybiškų mokymo priemonių duomenų bazę, kad mokytojai turėtų patikimą ir prieinamą informaciją.

20. Ugdymo metodai ir vertinimas.

20.1. Vien tik žinių perteikimas, o ne gebėjimų ugdymas ne tik nebeatitinka šiuolaikinei mokyklai keliamų reikalavimų, bet dažnai lemia nepakankamą mokinių pasirengimą, darbo krūvio namuose didėjimą, nepadeda ugdyti(-is) gebėjimų, neskatina mokymosi motyvacijos, pažinimo džiaugsmo, bendravimo ir bendradarbiavimo, dažnai atgraso mokinius (ypač jaunesnius) nuo mokomojo dalyko.

20.2. Kompetencijų ir gebėjimų ugdymo prioritetu turėtų tapti metodai, skatinantys mąstymą, bendradarbiavimą, kūrybiškumą, padedantys mokytojui diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą. Tam, kad mokytojai sėkmingai galėtų taikyti šiuos metodus, svarbu atrinkti būtiniausių ugdymo turinį, parengti tokią veiklą skatinančias priemones, inicijuoti naujas mokinių pažangos, pasiekimų vertinimo formas. Ypač skatintinas patrauklesnių, lankstesnių metodų taikymas lietuvių gimtosios kalbos mokymo priemonėse ir pamokose. Metodų, padedančių pasiekti gerų ugdymo rezultatų, įvairovės galima pasisemti ir iš lietuvių valstybinės kalbos, ir iš užsienio kalbų mokymo patirties.

20.3. Daug sumaištis ir įtampos kelia šiuolaikinio ugdymo turinio vertinimo problemos – vis dar nėra parengtas vertinimo modelis, orientuotas į mokinių pasiekimų vertinimą, o ne į jo nesėkmių fiksavimą. Vertinimas ir įsivertinimas kaip mokymosi, kaip proceso dalis daugelio mokyklų dar nėra pasiekęs.

20.4. Tobulintinas nuotolinis mokymas. Nėra parengtos lietuvių kalbos programos nuotoliniam mokymui skirtingo pasirengimo, skirtingos motyvacijos mokiniams, t. y. skirtingoms interesų grupėms (užsienyje gyvenantiems lietuviams, užsieniečiams ir jų vaikams, visiems, norintiems tobulinti kalbos žinias ir gebėjimus, ir kt.).

20.5. Didėjant regionų reikšmei, jiems stiprėjant, gerėja tradicinių lietuvių kalbos tarmių vartojimo sąlygos. Mokant taisyklingos lietuvių bendrinės kalbos, reikėtų pasinaudoti tarpe kaip šaltiniu. Nėra sukurtos mokymo metodikos, kaip ugdyti kalbą tų mokinių, kurie ateina į mokyklą kalbėdami miesto kalba ar regioniniu sociolektu, taip pat mišrių šeimų vaikų ar iš tų regionų, kuriuose vartojamos kelios kalbos. Kūrybiškai pritaikius mokinių tarmes ir miestų kalbos variantus, juos traktuojant kaip natūralią dabarties realiją, lietuvių kalbos mokymo procese galima daug nuveikti gaivinant pasitikėjimą savo kalba, jos galiomis, jos tinkamumu dabarčiai atspindėti.

20.6. Bendrosiose programose visos kalbos priskirtos tam pačiam „Kalbų“ blokui, tačiau užsienio ir gimtosios kalbos mokymas derinamas gana fragmentiškai; mokant užsienio kalbų nepakankamai ugdomas lietuvių kalbos mokėjimas. Ypač pabrėžtiną vertimo iš kitų kalbų mokymo siejimas su gimtosios kalbos mokymu.

20.7. Šiuo metu itin svarbu parengti šiuolaikinį ugdymo turinį atitinkantį ir į mokinių skirtingus gebėjimus orientuotą vertinimo modelį, inicijuoti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo

programos parengimą, sieti kalbinį ugdymą ir tautinės tapatybės formavimą taikant metodikas, kurios mokinius skatintų domėtis jų kalbine aplinka, tarmėmis, sociolektais.

21. Egzaminai ir mokinių pasiekimai.

21.1. Reformuojant švietimo sistemą, ją darant skaidresnę, prieinamesnę visiems vaikams, dar 1998 metais imta reformuoti egzaminų sistemą. Jos pertvarkymas leido įgyvendinti vienkanelę stojamųjų egzaminų į aukštąsias mokyklas tvarką, paskatino atidžiau ir rimčiau žiūrėti į mokyklos ugdymo turinį, išryškino kai kurias problemas: mokyklų (mokytojų ir mokinių) lygis ir pasirengimas labai skirtingas, ugdymo procese ne visada paisoma programų reikalavimų, nepakankamas mokinių raštingumo lygis.

21.2. Giliau ir plačiau žvelgiant į centralizuotai organizuojamų brandos egzaminų rezultatus, analizuojant duomenis, susirūpinta ugdymo procesu bei rezultatais ne tik vidurinės mokyklos pakopoje, bet ir pradiniu bei pagrindiniu ugdymu, nes gana daug problemų persikelia į aukštesnes mokyklos pakopas iš žemesniųjų. Pradėta ieškoti būdų tiksliau nustatyti ne itin gerų rezultatų priežastis.

21.3. 2001 metais pradėta Mokyklų tobulinimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. 759 (Žin., 2002, Nr. [54-2130](#)), kurios dalis yra ir nacionaliniai mokinių pasiekimų pradinėje ir pagrindinėje mokykloje tyrimai. Pagal šią programą organizuoti pirmieji testavimai (2002 metais 6 klasėse, 2003 metais 4 ir 8 klasėse). Tyrimų rezultatai apibendrinti, parengta techninė ir dalykinė analizė, išryškinusios gana daug problemų, įvardijusios kai kurių problemų galimus sprendimo būdus. Dalykinė ataskaita būtų naudinga visiems mokytojams, o ten pateiktų metodinių rekomendacijų mokytojams pravartu paisyti jau dabar.

21.4. Egzaminai bei kiti testavimai, kaip mokinių pasiekimų tikrinimo forma, nėra tik mokymo proceso tąsa, ypač tai pasakytina apie brandos egzaminus. Todėl būtina atsivelti į specifinius tokių tikrinimų turinio formavimo bei vertinimo principus. Lietuvių kalbos egzaminas turi būti rengiamas pagal bendrus egzaminų rengimo principus, derinant validumą, patikimumą ir vertinimo objektyvumą:

21.4.1. būtina kasmet centralizuotai parengti pasiekimų tikrinimo medžiagą 4, 6, 8, 10 klasėms, kad mokyklų vadovai, mokytojai ir mokiniai galėtų įvertinti savo darbo veiksmingumą;

21.4.2. darninant ugdymo turinį vertėtų sutvarkyti mokinių gebėjimų patikrinimą taip, kad būtų aprėpiamos visos kalbinės veiklos rūšys: skaitymas, rašymas, klausymas ir kalbėjimas, tikrinant ir vertinant mokinių kalbinius pasiekimus deramas dėmesys turi būti skiriamas kalbėjimo gebėjimams;

21.4.3. gebėjimų ir pasiekimų patikrinimų užduotys turi būti modeliuojamos veiklai, susijusiai su kuo natūralesniais gyvenimo kontekstais (rašytinės komunikacijos užduotys, pvz., samprotaujamojo teksto kūrimas).

22. Dvejų lietuvių kalbos bendrojo lavinimo programų artinimas.

22.1. Gimtosios lietuvių kalbos, literatūros ir kultūros išmanymas ir tautinės mažumos atstovų valstybinės kalbos bei šalies kultūros išmanymas sietinas su pilietiškumo ugdymu, su socialinės gerovės užtikrinimu bei socialinės atskirties mažinimu. Todėl itin svarbu jau švietimo sistemoje, nevaržant tautinių mažumų atstovų teisės tapatintis su savo tauta, užtikrinti atitinkamų kompetencijų ugdymą.

22.2. Gimtosios kalbos ir valstybinės kalbos ugdymui keliami kiek kitokie tikslai (gimtosios kalbos gerokai platesni), nes valstybinė kalba tautinės mažumos atstovui – jau antroji kalba. Pagrindinis tikslas, keliamas lietuvių valstybinės kalbos bendrojoje programoje, – gebėti vartoti lietuvių kalbą visose gyvenimo srityse ir situacijose, pasirengti tolesnėms studijoms ir darbui – ne menkesnis nei lietuvių gimtosios kalbos atstovams. Tai sudaro prielaidas parengti vienodus lietuvių kalbos standartus, t. y. tikrinti ir vertinti tuos pačius bendrojo raštingumo gebėjimus.

22.3. Gimtosios ir valstybinės lietuvių kalbos programos pirmiausia galėtų artėti ugdant visas kalbinės veiklos rūšis. Prie vienodų lietuvių kalbos standartų vertėtų artėti tiek lietuviškoms, tiek tautinių mažumų mokykloms: būtina mokyti kurti ir suprasti įvairaus pobūdžio diskursą, sakinį ir rašytinį, taisyklinga kalba produkuoti, t. y. sakyti ir rašyti, įvairius tekstus (ne tik

literatūros kūrinių interpretacijas), pasirengti tolesnėms studijoms ir veiklai lietuvių kalba visose gyvenimo srityse. Tikrinti lietuvių kalbos mokėjimą tokiu atveju nesunkiai galima būtų, parengus vienodas rašomo teksto, skaitymo, kalbėjimo, lingvistinės kompetencijos tikrinimo užduotis.

22.4. Siekiant šių tikslų, reikėtų:

22.4.1. suartinti lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos bendrąsias programas ir suvienodinti standartus, įvertinus realias mokinių galimybes;

22.4.2. būtina padidinti lietuvių valstybinei kalbai skiriamų pamokų skaičių;

22.4.3. 2007–2008 mokslo metams parengti vieną lietuvių kalbos brandos egzamino programą bei kalbėjimo įskaitos reikalavimus (temas, vertinimą) visų Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų abiturientams, prieš tai parengus ir išbandžius naujas užduotis;

22.4.4. visose mokyklose pasirengti mokyti lietuvių kalbos įvairaus amžiaus vaikus, labai skirtingai mokančius lietuvių kalbą.

23. Lietuvių kalbos šiuolaikinimas ir mokymo šiuolaikinimas.

Lietuvių kalba mokykloje apima kalbinį ir literatūrinį ugdymą, ir kiekviena iš šių sričių turi specifinių bruožų, į kuriuos būtina atsižvelgti, kai kalbame apie dalyko turinio šiuolaikinimą.

23.1. Kalbinis ugdymas. Nors pagrindinės bendrinės kalbos taisyklės kalbininkų kodifikuojamos gramatikose ir žodynuose, t. y. raštu išdėstomos sutartinės normos, gyvoji kalba nuolat kinta, nes jos vartotojai derinasi prie kintančių gyvenimo sąlygų. Tai reikia turėti omenyje, kai aktualizuojamas kalbos ir jos mokymo šiuolaikinimas. Kalbos šiuolaikinimas sietinas su:

23.1.1. pačios kalbos pritaikymu dabartinei situacijai ir savaiminio prisitaikymo norminimu bei kodifikavimu, t. y. kalbos korpuso (pirmiausia terminijos) atnaujinimu aktualijomis, atsižvelgiant į pakitusias vartojimo aplinkybes ne tik tautai atgavus nepriklausomybę, bet ir globalizacijos bei internacionalizacijos sąlygomis;

23.1.2. naujo požiūrio į kalbą, ypač kodifikuotąją, formavimu, kad jis atitiktų bendrąsias visuomenėje vyraujančias vertybines nuostatas – ugdytų ne pasyvius kalbos vartotojus, o aktyvius ir savimi bei savo tauta pasitikinčius kalbos kūrėjus;

23.1.3. naujų kalbos formų kūrimu ir skleidimu; operavimu šiuolaikiniais tektais; naujų kalbos raiškos formų, pirmiausia vartojamų elektroninėje terpėje – nuo interneto, struktūrizuoto duomenų kaupimo ir apdorojimo bei panaudojimo iki elektroninio pašto bei SMS žinučių; žiniasklaidos ir reklamos kalbos ne tik turinio, bet ir kitokio bendraujančiųjų santykio (nematant pašnekovo, bendraujant su labai gausiu būriu žmonių iškart tiek sakytine, tiek rašytine kalbos forma ir pan.) požiūriu; naujų technologijų panaudojimu;

23.1.4. pakitusia žmonių bendravimo stilistika (naujas tempas, naujos mados, naujos aplinkos realijos diktuoja kitokius reikalavimus kalbai).

23.2. Kalbos mokymo šiuolaikinimas neatsiejamas nuo realios kalbos realiame gyvenime pristatymo, analizės (taip pat ir hiperteksto, vaizdinės komunikacijos ir pan.) ir mokymo kalbą tinkamai vartoti pagal jos funkcinę paskirtį. Viešojo kalbos vartojimo situacija, menkas gebėjimas taisyklingai, tinkamai vartoti lietuvių kalbą rodo, kad mokant lietuvių kalbos esama ryškių neatitikimų tarp šiuolaikinio gyvenimo reikmių, mokymo metodikos ir mokinių mokymosi stiliaus, kad stokojama lietuvių kalbos mokymosi motyvacijos.

23.3. Atrama šiuolaikinti kalbos mokymą galėtų būti lengvai prieinamas ir suprantamas kalbos sistemos ir normų išdėstymas. Tam, kad žmonės patys galėtų daugiau vertinti kalbos taisyklingumą ir sugebėtų tapti aktyviais jos vartotojais bei kūrėjais, reikia ne vien pasitikėjimo savo paties kalba, bet ir pačios kalbos sistemos išmanymo. Šiuolaikiškos kalbos taisyklių ir vartojimo pavyzdžių pateikimo formos turi patenkinti tris reikalavimus, t. y. pateikiami dalykai turi būti prieinami, pasiekiami, suprantami daugeliui; tenkinantys dabartinius vartotojo poreikius; naujoviškų formų, kurios skatintų domėtis, aktyviai dalyvauti kalbos atnaujinimo procese.

23.4. Literatūrinis ugdymas. Literatūros dėstymas mokykloje pirmiausia turi būti orientuotas į sąmoningo skaitytojo ugdymą. Vadinasi, jis turi apimti tik būtiniausias literatūros teorijos žinias bei jų taikymą kūrinių analizei, paliekant daugiau laiko kultūros problematikai. Dėl to turi keistis literatūros kūrinių atrankos principai labiau atsižvelgiant į šių dienų aktualijas, į skirtingų mokymosi strategijų taikymo ir bendrųjų mokinių gebėjimų ugdymo galimybes.

23.5. Literatūrinis ugdymas mokykloje yra svarbus estetiniu, psichologiniu, sociologiniu, etiniu, filosofiniu ir kultūriniu aspektais. Šiuo požiūriu tarp dėstomųjų dalykų literatūrai tenka integruojantis vaidmuo. Dabartinėse bendrosiose programose suformuluota nuostata, kad literatūros mokymas yra tuo prasmingesnis, kuo daugiau jis teikia akstinų dvasinei asmens saviugdai (pažinimui, emocijų turtinimui, refleksijai), tačiau griežtai apibrėžtas kūrinų sąrašas, paremtas istoriniu atrankos principu, ugdymo procese ne visada yra parankus įgyvendinti šią nuostatą. Dabartinė situacija, kai bendrosios programos reikalavimai kertasi su išsilavinimo standartų nuostatomis, yra kuo greičiau keistina.

23.6. Literatūros istorija turėtų išlikti ryškiausiai pavyzdžiais, iliustruojančiais istorinį ir kultūrinį procesą ir padedančiais atpažinti kultūros ženklų pasaulį. Reikėtų atsakyti siaurų specifinių literatūros mokslo dalykų (pvz., reikalavimas aptarti literatūros teorijos svarbą kūrinio suvokimui). Atrenkant grožinius kūrinius ar kitus tekstus, turėtų būti atsižvelgiama ne tik į jų meninę vertę, bet ir kontekstualumą, paisoma mokinių amžiaus, jų psichofizinių ypatumų. Siekiant ugdyti tautinę tapatybę, atminties kultūrą bei pilietinį sąmoningumą, prasminga būtų susitarti dėl tekstų atrankos, nuosekliai žvelgiant į visą nacionalinės literatūros kursą, pradedant penktąja klase. Taip būtų išvengta ne visada prasmingo tų pačių autorių kartojimo (pvz., A. Baranausko „Anykščių šilelis“, A. Mickevičiaus kūriniai ir kt.). Tada 11–12 klasėse liktų erdvės mokinių interesus atitinkančiai literatūrai, mokytojo ir mokinio laisvesniam pasirinkimui. Nuosekliau galėtų būti realizuota ir programų nuostata, kad literatūrinis ugdymas turi apimti įvairią problematiką – filosofinę, psichologinę, istorinę ir ypač – šiuolaikinės visuomenės gyvenimo. Pastarajai bendrosiose programose dėmesio beveik neskiriama.

23.7. Būtina išlaikyti nuoseklumą ir susitarti, ar literatūrinis ugdymas turėtų būti orientuojamas ne tik į grožinę literatūrą, bet ir į įvairios paskirties diskursą, ar tai turėtų būti realizuojama kaip kalbinis ugdymas; nei 11–12 klasių bendrosiose programose, nei vadovėliuose (daugeliu atvejų nei ugdymo procese) kol kas nerealizuojamos išsilavinimo standartų nuostatos, kad mokiniai aptaria ir vertina tekstus, kuriuose prasmė reiškiamą ne vien verbaliniais ženklais, kad gretinami tos pačios problematikos grožiniai ir negrožiniai tekstai ir pan.

23.8. Literatūrinio ugdymo šiuolaikinimas turėtų būti siejamas ir su poreikiu pažinti įvairialypį šiuolaikinį kultūrinį gyvenimą, kritiškai vertinti jo apraiškas, pačiam aktyviai jame dalyvauti. Taigi literatūrinis ugdymas turėtų aprėpti ir kitas šiuolaikinės kultūrinės bei visuomeninės komunikacijos sritis, neapsiriboti vien specifinių gebėjimų ugdymu.

23.9. Siekiant šių tikslų būtina:

23.9.1. skatinti rengti projektus, tiriančius kalbos šiuolaikinimo poreikius, inicijuojančius naujus sklaidos būdus ir priemones. Į tokius projektus galėtų įsitraukti tiek lietuviškų, tiek tautinių mažumų mokyklų mokiniai ir mokytojai, mokinių tėvai;

23.9.2 kalbos šiuolaikinimo idėjų įgyvendinimą ir sklaidą sieti su informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis; mokyklose ne tik diegti informacines technologijas, bet ir siekti, kad būtų naudojamos sulietuvintos programos, todėl skatintinas tokių programų kūrimas ir užtikrintinas jų diegimas;

23.9.3. kritiškai peržiūrėti mokyklose taikomas lietuvių kalbos ir literatūros mokymo metodikas ir ieškoti galimybių skatinti naujų metodikų, atitinkančių šiuolaikinius mokinių poreikius ir galimybes, kūrimą;

23.9.4. peržiūrėti rašybos bei skyrybos normas, jas pakoreguoti atsižvelgiant į išryškėjusias problemas;

23.9.5. atnaujinti bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, atsižvelgiant į šiuolaikinės realijas, suderinti bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų reikalavimus;

23.9.6. literatūrinio ugdymo prioritetą bendrosiose programose turėtų būti teikiamas ne istoriniam principui, o šiuolaikinės visuomenės problematikai;

23.9.7. aprobuojant literatūros vadovėlius žiūrėti, kad jie nebūtų tik senų dalykų naujas perrašymas, o atitiktų šiuolaikinius turinio pateikimo reikalavimus, šiuolaikinius medžiagos atrinkimo principus.

24. Lietuvių kalbos ugdymas per visų dalykų pamokas.

24.1. Bendrieji mokyklos ugdymo tikslai ir uždaviniai bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose nubrėžia visiems mokytojams būtinas veiklos kryptis: ugdyti tam tikras mokinių bendrąsias kompetencijas, vertybines nuostatas ir bendruosius gebėjimus. Siekdama bendrųjų tikslų, mokykla privalo sudaryti sąlygas mokiniams „plėtoti dabarties gyvenime svarbius komunikacinius gebėjimus ir informacinę kultūrą (gimtosios ir užsienio kalbų mokėjimą, kompiuterinį raštingumą)“. Iškeliama vertybinių nuostatų formavimas bei bendrųjų gebėjimų (asmeninių, socialinių, komunikacinių, darbo ir veiklos) ugdymas.

24.2. Peržiūrėjus skirtingų mokomųjų dalykų bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus aiškėja, kad gana skirtingai suvokiamas ir įvardijamas bendrųjų tikslų realizavimas. Tai būtų savaime suprantama, nes dažniausiai pabrėžiami tie bendrieji gebėjimai, kurie aiškiau susiję su atitinkamu mokomuoju dalyku. Tačiau aiškiai pasigendama kai kurių komunikacijos gebėjimų ugdymo nuostatų: gebėjimo tiksliai vartoti sąvokas, mokymo skaityti specialų tekstą, rašyti ir sakyti dalykinius tekstus ir pan.

24.3. Šios problemos atsispindi ir ugdymo procese, kai ne lietuvių kalbos mokytojai skiria vaikams rašyti, pavyzdžiui, referatus, bet nepaaiškina nei paskirties, nei referato, kaip atitinkamo stiliaus teksto, reikalavimų, vėliau nevertina kalbos taisyklingumo ir pan. Kitas kraštutinis, virtęs problema, – nebeugdoma sakytinė kalba: mokiniai vis rečiau atsakinėja žodžiu, per kitų dalykų pamokas retai diskutuojama dalykinėmis temomis, todėl menksta sakytinės kalbos įgūdžiai, neišmokstama tiksliai vartoti dalykinės kalbos, tam tikros srities terminų ir kt.

24.4. Labai aktualu mokinius supažindinti su informacinėmis technologijomis ir lietuvių kalbos vartojimu. Tai interneto kalba, jos galimybės, internetiniai ir elektroniniai žodynai, elektroninės duomenų bazės, skaitmeniniai kalbos išteklių, automatinio vertimo duomenų bazės ir t. t. Kompiuterinės žodynų ir žinytų versijos, tarp jų ir įvairiausių šablonų sanaujos, gebėjimas visu tuo naudotis turėtų būti laikomas ir kalbinės komunikacijos, ir informacinių gebėjimų išraiška.

24.5. Šiuos gebėjimus turi ugdyti visų dalykų mokytojai, todėl būtina:

24.5.1. visų dalykų pamokose skirti laiko mokiniams kalbėti, diskutuoti, kad būtų išmokstama argumentuotai kalbėti, pasakoti, vartoti atitinkamos srities terminus;

24.5.2. apklausiant raštu, vertinti ir kalbos dalykus;

24.5.3. į mokytojų rengimo koncepciją įtraukti reikalavimą mokytis lietuvių kalbos ir specialybės kalbos, nes visų dalykų mokytojai privalo taisyklingai kalbėti;

24.5.4. visų dalykų mokytojai patys mokėtų vartoti dėstomo dalyko lietuviškus terminus ir nurodytų mokiniams, kur jų ieškoti. Skatintina, kad mokiniai patys prireikus kurtų lietuviškus terminus;

24.5.5. inicijuoti programos „Kalba per visų dalykų pamokas“ rengimą.

25. Mokytojų rengimas ir kvalifikacija. Svarstoma Mokytojų rengimo koncepcija nubrėžia mokytojų rengimo kryptis. Lietuvių kalbos, kaip ir kitų dalykų, mokytojai rengiami nuosekliai ir lygiagrečiai modeliais. Manytina, kad lietuvių kalbos mokytojai turėtų įgyti aukštąjį universitetinį išsilavinimą, juos rengti turėtų tik pedagoginio ir humanitarinio profilio universitetai.

25.1. Mokytojų rengimo koncepcijos projekte cituojami empiriniai tyrimai, rodantys svarbiausius mokytojų rengimo trūkumus: „praktinių įgūdžių, psichologinių, didaktinių bei pedagoginių žinių stoką“, „pernelyg didelį teorinių disciplinų krūvį, per mažą praktinių kursų skaičių, per trumpą pedagoginę praktiką ir nepakankamą metodinių žinių suteikimą.“ Mokytojai praktikai kaip svarbiausią būsimųjų mokytojų rengimo trūkumą taip pat dažniausiai mini praktinių įgūdžių stoką ir nesugebėjimą teorinių žinių taikyti praktiškai. Taigi praktinis pasirengimas darbui mokykloje šiuo metu yra viena opiausių mokytojų rengimo problemų.

25.2. Suprantama, kad mokytojo profesinė kompetencija remiasi jo turimomis dalyko ir didaktikos žiniomis. Lietuvių kalbos mokytojų rengimo turinyje svarbią vietą kartu su akademiniais dalykiniais parengimu turi užimti metodinis pa(si)rengimas, kuris yra prielaida diegti dalyko turinio naujoves ir mokymo(si) veiksmingumą skatinančius būdus. Svarbi mokytojų rengimo sritis – mokyklinių dalyko programų, išsilavinimo standartų, mokymo priemonių analizė, mokymas jas kritiškai vertinti, tinkamai naudoti. Paprastai skiriamos kelios mokytojams svarbių žinių

kategorijos, kurias galėtume suglausti į keturias pagrindines sritis: dėstomojo dalyko išmanymą, dėstomojo dalyko didaktikos mokėjimus, pedagogikos ir psichologijos išmanymą, pasaulėžiūros, kultūros ir socialinių dalykų suvokimą.

25.3. Mokytojų kvalifikacijos kėlimas turėtų būti planuojamas ir vykdomas Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo plėtotos centro, Pedagogų profesinės raidos centro, regioninių mokytojų švietimo centrų ir mokytojus rengiančių universitetų. Tik suderinus kvalifikacijos kėlimo programų turinį, sutarus dėl prioritetų, atsižvelgus į mokytojų poreikius, įmanomas nuoseklus, reguliarus, planingas mokytojų kvalifikacijos kėlimas. Todėl labai svarbios kelios veiklos kryptys, galinčios esmingai keisti mokytojų kvalifikaciją:

25.3.1. inicijuoti, kad mokytojus rengiančios aukštosios mokyklos daugiau dėmesio skirtų būsimųjų mokytojų metodiniam ir praktiniam pasirėngimui; po pagrindinių studijų turėtų būti bent vienerių metų pedagoginė praktika, po jos laikomi valstybiniai egzaminai – tik tada įgyjama pedagogo kvalifikacija ir gaunamas diplomai;

25.3.2. nuolat vykdyti lietuvių kalbos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikių apklausas, derinti poreikius su prioritetais ir tik tada rengti kvalifikacinius projektus;

25.3.3. rengiant mokytojų kvalifikacines programas, daugiau dėmesio skirti vykdomų tyrimų ir mokinių gebėjimų tikrinimų rezultatų analizei ir rekomendacijoms, išmokyti mokytojus naudotis prieinama informacija.

V. BENDROS IŠVADOS IR ĮGYVENDINIMAS

26. Remiantis bendru poreikiu turėti aiškia strategiją, „Valstybinės kalbos politikos 2003–2008 m. gairėmis“, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. IX-1595 (Žin., 2003, Nr. [57-2537](#)), ir Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. IX-1938 „Dėl lietuvių kalbos politikos ir perspektyvų Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare“ (Žin., 2003, Nr. [123-5595](#)), tobulinant lietuvių kalbos ugdymą mokyklose, vykdančiose bendrojo lavinimo programas, siūlytina ypatingą dėmesį skirti ne tik ugdymo turinį reglamentuojantiems dokumentams, mokytojų rengimui ir kvalifikacijai, bet ir formuoti palankesnę visuomenės požiūrį į lietuvių kalbos ugdymą, siekti sudaryti palankesnę aplinką ugdyti lietuvių kalbą.

27. Įgyvendinant šią strategiją reikia susitarti dėl etapų, kurie turi būti paremti realiomis galimybėmis ir įgyvendinimo nuoseklumu:

27.1. pirmasis įgyvendinimo etapas turėtų aprėpti 2005–2006 metus, per kuriuos būtų atlikti kompleksiniai tyrimai (programų, vadovėlių, mokinių ir mokytojų poreikių, mokinių pasiekimų ir kt.), rengiamos diskusijos ugdymo turinio tobulinimo klausimais, kaupiama ir sisteminama visa reikalinga informacija, pradedami pirmieji įgyvendinimo darbai;

27.2. antrasis įgyvendinimo etapas – 2007–2008 metai. Atliekami svarbiausi strategijos įgyvendinimo darbai, parengiami reikalingi dokumentai ar jų projektai, sisteminami nuveiktų darbų rezultatai;

27.3. trečiasis įgyvendinimo etapas – 2009 metai. Apibendrinami nuveikti darbai, atliekamas įvertinimas, planuojama tolesnės veiklos kryptys.

28. Strategijos įgyvendinimo etapai detalizuojami priemonių plane (priedas).

29. Įgyvendinant strategiją, pabrėžtinai tokios veiklos kryptys:

29.1. formuojant lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ugdymo turinį būtina atsižvelgti į specifinius visuomeninius reikalavimus kalbos mokėjimo lygiui bei suderinti su asmens galimybėmis ir poreikiais, iškeliant būtiniausių žmogaus gebėjimų, reikalingų informacinėje ir žinių visuomenėje, svarbą;

29.2. valstybinės lietuvių kalbos statusas turi būti ne tik formaliai įtvirtintas dokumentuose, bet ir realizuojamas ugdymo įstaigose ir procese;

29.3. būtina ne tik diegti informacines technologijas mokyklose, bet ir siekti, kad būtų naudojamos sulietuvinatos programos, todėl skatintina kurti tokias programas;

29.4. ugdymo turinio darninimo pradžia turėtų būti bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų kritiškas peržiūrėjimas, kuris remtųsi aiškiais turinio atrankos kriterijais:

- 29.4.1. realūs žmogaus poreikiai, susiję su jo asmeniniu gyvenimu, socialine ir profesine veikla;
- 29.4.2. proporcingai ugdomi kalbinis, literatūrinis ir kultūrinis raštingumas;
- 29.4.3. apręptos visos kalbinės veiklos rūšys: skaitymas, rašymas, klausymas ir kalbėjimas;
- 29.4.4. medžiaga kuo glaudžiau susijusi su šiuolaikinės visuomenės problematika;
- 29.5. suartinti lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos bendrąsias programas ir suvienodinti standartus, parengti naują lietuvių kalbos egzaminą;
- 29.6. parengti šiuolaikinį ugdymo turinį atitinkantį ir į mokinių skirtingus gebėjimus orientuotą vertinimo modelį;
- 29.7. daugiau dėmesio skirti mokytojų metodinei kvalifikacijai, inicijuoti metodinių leidinių ir rekomendacijų leidybą, veiksmingų mokymo metodikų sklaidą, mokytojų dalijimąsi gerąja patirtimi;
- 29.8. skatinti įvairių šiuolaikiškų, patrauklių, kokybiškų, kryptingų, metodiškų mokymo formų ir būdų, mokymo priemonių, susijusių su būtiniausiais žmogaus gebėjimais, atsiradimą ir naudojimą, sukurti prieinamą visiems informacijos bazę;
- 29.9. būtina aktyviau naudotis Europos Sąjungos šalių patirtimi mokant valstybinės kalbos skirtingo pasirengimo, gebėjimų ir amžiaus užsieniečių vaikus;
- 29.10. parengti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programą skirtingų poreikių, pasirengimo ir amžiaus žmonėms ir specialią interneto svetainę, skirtą besimokantiems lietuvių kalbos asmenims;
- 29.11. pateikiant dalyko turinį visais mokymo lygmenimis daug dėmesio turi būti skiriama mokinių teigiamam požiūriui į mokomąjį dalyką formuoti, jų, kaip kalbos vartotojų, pasitikėjimui ugdyti, sieti kalbinį ugdymą ir tautinės tapatybės formavimą;
- 29.12. parengti programą „Kalba per visų dalykų pamokas“, skirtą tobulinti kalbinę komunikaciją;
- 29.13. nuolat vykdyti lietuvių kalbos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikių apklausas, derinti poreikius su prioritetais ir tik tada rengti kvalifikacinius projektus;
- 29.14. inicijuoti, kad mokytojus rengiančios aukštosios mokyklos daugiau dėmesio skirtų būsimųjų mokytojų metodiniam ir praktiniam pasirengimui; po pagrindinių studijų turėtų būti bent vienerių metų pedagoginė praktika, po jos laikomi valstybiniai egzaminai – tik tada įgyjama pedagogo kvalifikacija ir gaunamas diplomai.
-

Lietuvių kalbos ugdymo strategijos bendrojo

lavinimo programas vykdančiose mokyklose
priedas**LIETUVIŲ KALBOS UGDYMO STRATEGIJOS BENDROJO LAVINIMO PROGRAMAS
VYKLANČIOSE MOKYKLOSE ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ PLANAS**

Uždavinys	Priemonė	Atsakinga institucija	Vykdyimo terminai
1. Įtvirtinti ir realizuoti švietimo įstaigose valstybinės lietuvių kalbos statusą	1.1. Parengti ir internete paskelbti rekomendacijas „Lietuvių kalba per visų dalykų pamokas“	ŠMM	2006
	1.2. Parengti ir internete paskelbti Dvikalbio ugdymo sklaidos ir plėtros Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose rekomendacijas	ŠMM, ŠPC	2006
	1.3. Parengti ir internete paskelbti rekomendacijas, kaip mokytis lietuvių kalbos lietuviškose mokyklose mokinius, atėjusius iš nelietuviškos kalbinės aplinkos	ŠPC	2006
2. Formuojant ugdymo turinį atsižvelgti į specifinius visuomenės poreikius, kritiškai peržiūrėti ugdymo turinį reglamentuojančius dokumentus	2.1. Atlikti lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose tyrimus	ŠMM, ŠPC	2005–2006
	2.2. Organizuoti diskusijas dėl lietuvių kalbos ugdymo turinio prioritetų ir kaitos	ŠMM	2005–2007
	2.3. Parengti ir ministro įsakymu patvirtinti lietuvių kalbos bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų 11–12 klasėms naują redakciją	ŠPC	2007
	2.4. Parengti ir paskelbti lietuvių kalbos ugdymo planavimo rekomendacijas	ŠMM, ŠPC	2007
3. Suartinti lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos programas, standartus ir parengti naują lietuvių kalbos brandos egzamino programą	3.1. Atlikti lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos programų, išsilavinimo standartų ir egzaminų užduočių analizę	ŠMM, ŠPC, NEC	2005
	3.2. Parengti ir ministro įsakymu patvirtinti vienodo visoms Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms lietuvių kalbos egzamino ir įskaitos programas	NEC	2007
	3.3. Parengti ir paskelbti vienodo lietuvių kalbos brandos egzamino ir įskaitos pavyzdines užduotis	NEC	2007
	3.4. Organizuoti seminarų ciklą mokytojams konsultantams „Lietuvių kalbos ugdymo turinio kaita“	ŠMM, ŠPC, PPRC	2007/2008 m. m.
	3.5. Organizuoti seminarų ciklą mokytojams konsultantams „Lietuvių kalbos egzamino turinio ir vertinimo kaita“	ŠMM, NEC, PPRC	2007/2008 m. m.
4. Sieti kalbinį ugdymą ir tautinės tapatybės formavimą	4.1. Organizuoti diskusijas kultūrinės kompetencijos ugdymo lietuvių kalbos pamokose klausimais	ŠMM	2005–2006
	4.2. Parengti ir internete paskelbti kultūrinės kompetencijos ugdymo rekomendacijas lietuvių kalbos pamokose	ŠPC	2007
5. Skatinti kokybiškų, metodiškų mokymo priemonių atsiradimą ir sklaidą	5.1. Organizuoti diskusiją apie dabartinę mokymo priemonių ekspertavimo tvarką.	ŠMM	2005
	5.2. Atlikti lietuvių kalbos mokymo priemonių įvertinimą, kaip ir kiek jos atitinka dabarties mokyklos reikalavimus	ŠPC VC	2006
	5.3. Organizuoti seminarus lietuvių kalbos mokymo priemonių rengėjams, kelti jų profesionalumą	ŠPC VC	2008–2009
6. Parengti šiuolaikinį ugdymo turinį, atitinkantį ir į skirtingus mokinių gebėjimus orientuotą vertinimo modelį	6.1. Dalyvaujant projekte „Vertinimas ugdymo procese“ diskutuoti lietuvių kalbos ugdymo vertinimo galimybes ir variantus	ŠPC	2005–2006
	6.2. Parengti ir internete paskelbti vertinimo ugdymo procese pavyzdžius	ŠPC	2005–2007

7. Diegti informacines technologijas mokyklose naudojant sulietuvinintas programas	7.1. Parengti ir internete paskelbti lietuviškų kompiuterinių programų, skirtų mokytis ir mokytis lietuvių kalbos, sąrašą	ITC, ŠPC	2005
	7.2. Organizuoti kokybiškų kompiuterinių programų sklaidą	PPRC	2005–2009
	7.3. Vykdyti informacinių technologijų taikymo lietuvių kalbos pamokose gerosios patirties sklaidą	PPRC	2005–2009
8. Skatinti šiuolaikiškų mokymo formų ir būdų sklaidą	8.1. Remiantis mokinių pasiekimų tyrimais, parengti ir internete paskelbti rekomendacijas mokytojams apie skirtingų mokymo metodų taikymą ir jų veiksmingumą, ugdymo turinio sritis, mokomosios medžiagos atranką	ŠPC	2005–2009
	8.2. Parengti rekomendacijų sklaidos medžiagą	ŠPC	2005–2009
	8.3. Parengti ir internete paskelbti mokinių pasiekimų tyrimų medžiagą	ŠPC	2005–2009
	8.4. Vykdyti šiuolaikiškų ugdymo būdų ir metodų gerosios patirties sklaidą	PPRC	2005–2009
9. Pasinaudoti ES patirtimi mokant skirtingo pasirengimo, gebėjimų ir amžiaus užsieniečių vaikus (1997 m. ES direktyva 77/486/EEC)	9.1. Parengti siūlymus dėl užsieniečių vaikų galimybių lietuvių kalbos mokytis išlyginamosiose klasėse 2005–2007 metų bendriesiems ugdymo planams	ŠMM	2005
	9.2. Parengti rekomendacijas dėl užsieniečių vaikų lietuvių kalbos ugdymo išlyginamosiose klasėse	ŠMM	2005–2006
	9.3. Parengti ir išleisti lietuvių kalbos mokymo priemonių komplektus, skirtus mokiniams, atvykusiems iš užsienio, ir užsienio lietuvių vaikams	ŠMM	2005–2009
	9.4. Organizuoti seminarus užsieniečių vaikų lietuvių kalbos mokytojams	PPRC	2005–2009
10. Parengti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programą ir specialią interneto svetainę	10.1. Parengti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programos gaires	ITC, ŠPC	2006
	10.2. Parengti ir ministro įsakymu patvirtinti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programą	ITC, ŠPC	2007
	10.3. Organizuoti nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programos sklaidą ir diegimą	ŠPC, ITC	2008–2009
	10.4. Sukurti ir palaikyti interneto svetainę savarankiškai besimokantiems lietuvių kalbos	ŠMM, ITC	2006–2009
11. Derinti mokytojų kvalifikacijos poreikius su kvalifikacijos tobulinimo prioritetais	11.1. Remiantis mokinių pasiekimų tyrimų išvadomis parengti lietuvių kalbos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo prioritetus ir organizuoti kvalifikacijos tobulinimo renginius	ŠMM, PPRC	2005–2009
	11.2. Atlikti lietuvių kalbos mokytojų kvalifikacijos poreikių tyrimą	ŠMM	2005–2006
	11.3. Parengti prioritetinių kvalifikacijos tobulinimo programų medžiagą	PPRC	2005–2009

Vartojamos santrumpos:

ITC – Informacinių technologijų centras

NEC – Nacionalinis egzaminų centras

PPRC – Pedagogų profesinės raidos centras

ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija

ŠPC – Švietimo plėtotės centras

ŠPC VC – Švietimo plėtotės centro Vadovėlių centras